

KRISTET ELLER SEKULARISERAT SAMHÄLLSLIV?

Av biskop JOHN CULLBERG, Västerås

I GRYNINGEN till den 5 september 1682 steg William Penn ombord på ett skepp, som skulle föra honom från det av krig och partistrider sönderslitna Europa till Nya världens jungfruliga mark. Han hade utsett och erhållit ett område väster om Delaware för att där genomföra »det heliga experimentet» — grundandet av en kväkarstat *efter rent kristna principer*. Programmet tillämpades med all önskvärd klarhet och kraft. Enda villkoret för medborgarskap var kristendomen. Statsförfattningens grundpelare var tolerans och samvetsfrihet, och evangeliets demokratiska principer genomfördes med yttersta konsekvens. Självfallet var varje väpnad aktion bannlyst; i ingen människa ville man se en fiende, alla voro ju bröder. Den nya fristaten bestod sitt första generalprov genom att etablera gott grannskap med de vilda och miss-tänksamma indianerna, och allt syntes vara upplagt för en lyckosam utveckling.

Vid återkomsten till Pennsylvania efter ett längre besök i England möttes emellertid Penn av en svår besvikelse. Det var ett annat land, än det han lämnat. Kväkarna hade delat upp sig i partier, som ömsesidigt bekämpade varandra, och olusten hade gjort sig bred. När Penn sökte upphäva slaveriet, restes motstånd även från kväkarnas sida, och svårt desillusionerad måste han återvända till Europa.

Hade det heliga experimentet alldeles misslyckats? Ja, otvivelaktigt, om man bedömer det efter de bakom liggande avsikterna. Den »kristna staten» hade inte blivit verklighet, och kväkarna ha sedan ur politisk synpunkt verkat mera som en passiv oppositionsriktning innanför de givna samhällena än som statsbyggare. Å andra sidan är det obestridligt, att de nordamerikanska statsförfattningarna i icke ringa grad tagit intryck av de grundsatser, som Penn förgäves sökt genomföra på sitt experimentalfält vid Delaware.

Jag har berört fallet Pennsylvania, därför att det utgör det klassiska exemplet på ett försök att radikalt genomföra de kristna principerna i samhällslivet. Vad skall man nu dra för slutsatser av försökets misslyckande? Själva det historiska problemet må här lämnas åsido. Det kan måhända sägas, att det snabba debaclet berodde på vissa olyckliga omständigheter, som stötte samman. Främst var det ödesdigert, att grundaren nödgades lämna sitt verk, innan det nått erforderlig mognad och stadga, utan att någon annan person med jämförlig auktoritet kunde sättas i hans ställe. Men man har nog också på känn, att det måste ha varit något fel i utgångspunkten. Det är knappast någon tillfällighet, att försöket, så vitt jag vet, icke upprepats. Längre fram kommer jag tillbaka till dessa frågor och skall då också söka närmare ange den principiella innebörden i begreppet kristet samhällsliv.

Den som vill göra klart för sig, hur det *sekulariserade* samhällslivet ser ut, behöver inte dra fram så fjärranliggande och exotiska exempel. Åskådningsmaterialet erbjudes på mycket nära håll, i varje fall beträffande den tydligt skönjbara tendensen.

Den moderna sekularismens historiska bakgrund är medeltidens kyrkliga enhetskultur. Denna representerade ju ingalunda ett kristet samhällsliv i William Penns mening. Men å andra sidan är det tydligt, att den kristna kyrkan fr. o. m. högmedeltiden var den dominerande faktorn i samhälls- och kulturlivet. Kyrkan inträdde snart sagt på alla områden som en respekterad auktoritet med både negativ och positiv verkan och kom därför att i stor utsträckning sätta sin prägel på samlivet mellan människorna.

Sekularismen innebär nu, att Västerlandet alltifrån renässansens dagar undan för undan har lösgjort sig från detta kyrkliga inflytande. Under Nyare tidens första århundraden gick denna process ännu tämligen långsamt och berörde väsentligen de övre folkskikten. Först efter 1800-talets mitt har takten stegrats, samtidigt som sekulariseringsprocessen utbredd sig och nu på bred front går fram genom alla befolkningsgrupper.

Det vore frestande att söka analysera de olika momenten i denna väldiga historiska process för att så klargöra dess förutsättningar och innebörd i skilda avseenden. Detta skulle emellertid här föra alltför vida. I stället stannar jag vid det aktuella läget och frågar: Vad är det som hänt? Var stå vi egentligen i dag?

Den nutida sekularismens väsensart se vi tydligast återspeglad i de tre stora västerländska diktaturstater, som nu till två

tredjedelar gått under. Fascism och nationalsocialism äro här av särskilt intresse, därför att de inte nöjde sig med att avkoppla kristendomen, utan även själva skapade religiöst färgade ideologier, som voro av klart antikristlig eller hednisk prägel. (Jag kan här hänvisa till närmare utredning i mitt Herdabrev 1940.) Bakom och under alla bifenomen skönjdes den totalitära statstanken. Det var under den, som allt annat inordnades. Staten, personifierad i diktatorn, trädde i Guds ställe såsom domare inte bara över utvärtes gärningar, utan också över hjärtats uppsåt och tankar. Därmed hade den kristna gudstron skjutits åt sidan — inte endast i praktiken (det sker ju även annorstädes) utan principiellt. Den totalitära staten har helt enkelt inte plats för en annan gudomlig auktoritet än den, som den själv gör anspråk på. Detta är sekulariseringens slutpunkt. Här har målet nåtts.

Till skillnad från Penns »heliga experiment» har diktaturernas hedniska experiment *lyckats*. Att dessa stater militärt och politiskt krossats är intet argument mot detta påstående. Man kan nämligen icke komma ifrån, att de åtminstone vad Tredje riket angår uppvisat en kraftutveckling så makalös, att den kan förklaras endast av den totalitära andens politiska genomslagskraft — varmed ingalunda är sagt, att den verkligen genomsytrade majoriteten av det tyska folket. Men saken har också en annan sida. Ingen kan vara blind för att det nazistiska Tyskland uppvisade ett ansikte, som var artskilt från allt vad vi eljes i det västerländska kulturlivet haft erfarenhet av. Det var på en gång gåtfullt och skrämmande, det bar inte en människas drag, det berörde oss med en spöksyns kuslighet. Jag tänker på den hänsynslösa våldspolitiken, som försakade t. o. m. skenet av folkrättslig legitimitet, eller på den vidriga gestapomentaliteten, sådan den avslöjades i våra nordiska grannländer och sedan i de koncentrationsläger, som föllo i de allierades händer. Jag tänker också på den makabra konsekvens, varmed förstörelsearbetet genomfördes i ockuperade länder, ofta med mycket tvivelaktig militär motive-ring. Inte minst tänker jag på nazi-Tysklands attityd inför undergången. Denna hade varit heroisk, om den tjänat en förnuftig mening. Men ingen i Tyskland var väl i varje fall sedan hösten 1944 i ovisshet om det stundande sammanbrottet. Var och en måste förstå, att en snabb kapitulation vore vida att föredraga framför den grusöken, som skulle återstå av ett Tyskland, som höll ut to the bitter end. Och ändå fortsatte man. Den goebbelska propagandans metoder i detta läge voro signifikativa. När man

inte längre kunde suggerera fram några segerförhoppningar, utgick appellen att förstöra det som ännu kunde finnas kvar. Den nazistiska förintelseviljan vändes inför katastrofen inåt i en pervers avnjutning av ragnarökssymptomen, ett frosseri i undergångsstämningar, i Götterdämmerung. Det var detta, som i sin irrationalitet tedde sig nästan kusligast. Vilken var hemligheten bakom denna gåta? Det räcker inte med att peka på ledarnas krampaktiga försök att i det längsta uppskjuta det oundvikliga. En annan psykologisk förklaring är mera sannolik. Det var här fråga om en gigantisk kollektiv besatthet, en hejdlös demoni. Denna demoni, som förut tagit sig uttryck i en amoralisk maktvilja, slog dialektiskt över i en vilja till självförintelse. Därav det spöklika intrycket. Vi ha svårt att göra klart för oss, att mannen, som utan knot och utan hopp såg städerna brinna — endast tack vare snabbheten i de allierades framryckning räddades *något* — kunde vara en normalt hygglig och skötsam Meyer eller Müller, som helst ville driva sin grönsakshandel vid någon stilla gata. En främmande spökmakt hade tagit honom fången — och ingen fanns, som bjöd den onde anden att fara ut. Det är bistert meningsfullt, att nazismens sista egentliga livsytring gick i »varulvarnas» tecken. Därmed fick demonien sin yttre manifestering.

Det synes mig alldeles uppenbart, att ett intimt samband består mellan den radikala sekularismen och denna demoni, som nu klart avslöjat sin karaktär av livsförstörande makt. Att evangeliets Gud sättes av tronen betyder nämligen inte, att tronen får stå obesatt, ev. så att en fri republik uppstår i andens värld. Detta var och är vårt släktes stora illusion. Utan det betyder, att nya tronpretendenter göra sig påminta och ta makten. *Gud bytes bort mot demonerna.*

Jag har dröjt vid Tysklands öde, därför att det för oss varit det stora skolexemplet på sammanhanget mellan sekularism och demoni. Jag kunde också ha nämnt Ryssland. Det är f. n. icke riktigt oportunt att rikta strålkastaren mot den bolsjevikiska diktaturen. I England börja dock spridda röster undra, om utbytet av Hitler mot Stalin som Europas härskare är ett resultat, värt sex års fruktansvärda krigsansträngningar. (Se härom art. »Sanningen på marsch» i förra häftet av Svensk Tidskrift.) Hos oss är man mera försiktig på den punkten. Man tycks finna det alldeles i sin ordning, att samma makt, som 1939 överföll Finland (ha vi glömt det?) och sedan förgrep sig på hundratusentals fredliga balter och polacker, skall sitta till doms över krigsförbrytare! Och

vad skall uppenbaras, om slöjan en gång lyftes över de fasansfulla ting, som nu ske i östra Mellaneuropa? Sambandet mellan gudlöshet och demoni lär inte bli mindre tydligt än förut. — Men har inte gudlöshetspropagandan avskaffats och den heliga synoden återupprättats? Detta måste väl vara ett tecken på att sekulariseringsprocessen avbrutits? — Jag hoppas innerligt, att optimisterna ha rätt, men det kostar en mycket stor ansträngning att tro på hjärteförvandlingen. Demonerna ha många sätt att framträda. Och som bekant plägar en viss potentat vid behov camouflera bockfoten.

Låt oss gå till andra ting. Hurudant är läget i de av diktaturtendenser relativt oanfrätta demokratierna? Jag skall inte dröja vid förhållandena i de västliga stormakterna, fastän tecken tyda på en långt framskriden demonisering även inom dessa områden. Det ruskigaste tecknet är bruket av atombomben över två tätbefolkade storstäder — rättare sagt: att denna krigsmetod icke uppväckt någon nämnvärd reaktion inom de segrande folken. I stället stannar jag vid en mera näraliggande fråga. Hur förhåller det sig i vårt eget land? Kan man här tala om ett sekulariserat eller ett kristet samhällsliv?

Det föreligger ingen anledning att svartmåla. På kristet håll har man hos oss i själva verket åtskilligt att vara tacksam för. Kyrkan liksom de frikyrkliga samfunden få bedriva sin verksamhet i praktiskt taget fullständig frihet. Statsmakterna äro i stort sett välvilligt inställda till den religiösa verksamheten. Våra skolor ha obligatorisk undervisning i kristendomskunskap. De ojämförligt flesta barnen döpas och få sedan särskild kristen undervisning genom kyrkans försorg. I mitt relativt okyrkliga stift genomgå nära tre fjärdedelar av all ungdom konfirmandundervisningen — genomsnittssiffran för riket ligger sannolikt åtskilligt högre. Många av de okonfirmerade äro f. ö. omhändertagna av de frikyrkliga samfunden. Ofta klagas det på kyrkligt håll över de fåtaligt besökta gudstjänsterna. Man bör dock icke glömma de många hundratusen, som på andra vägar, främst genom radion, nås av kristen förkunnelse. Till allt detta lägger jag den omfattande humanitära verksamhet, som särskilt under dessa krigsår blottat ett stort stycke praktisk kristendom även hos dem, som stå tämligen främmande för kyrkans religiösa budskap. Nej, Sverige är verkligen intet hednaland.

Likväl är det svårt att undertrycka en stigande oro för fram-

tiden just med hänsyn till raserandet av de kristna livsmakterna inom vårt folk. Att stämningen på kulturradikalt håll börjar bli fränare än förut betyder här mindre. Öppet motstånd är vida hälsosammare än slapp likgiltighet. Värre är, att respekten för elementära kristet etiska grundsatser alltmer synes försvinna. Detta gäller åtskilliga livsområden men framstår tydligast i fråga om ett för samhällslivet så väsentligt gebit som sexualmoralen. Debatten förra hösten kring betänkandet om sexualundervisningen avslöjade många hjärtans tankar. Den herostratiskt ryktbara radiodiskussionen må bortförklaras som en olyckshändelse, och vissa pressröster kunna till nöds betraktas som språkrör för de oansvariga. Men när ett kungligt ämbetsverk, som officiellt har ansvar för barn- och ungdomsvården, i ett remissutlåtande öppet tar avstånd från den kristna sexualmoralen och proklamerar utomäktenskapligt könsumgänge såsom en sund och normal livsform, då tar man sig om huvudet och undrar, hur långt vi egentligen hunnit. Tacksamheten för att det framlagda sakkunnigbetänkandet i allt väsentligt kom att läggas till grund för de av Kungl. Maj:t stadfästade föreskrifterna kan inte undantränga bekymren över murkenheten i en stor del av den officiella opinionsbildningen på detta område. Och under tiden försumpas vår ungdom med eller utan »sexuell upplysning» i samma träsk, där de äldre tyckas trivas väl.

Här framträda med skrämmande tydlighet på ett bestämt och livsviktigt område konsekvenserna av den sekularism, som på tusen mer eller mindre obevakade vägar nästlar sig in i samhällslivet. Och vi ha fått ett kraftigt och påtagligt belägg för att demokratien inte i och för sig innebär något som helst skydd mot de förödande tendenserna. Där demokratien avkristnas, inträda precis samma risker för demoni som i diktaturerna, om ock i mera förstucken form. Det är detta, som nu kan iakttagas på det erotiska området. Det påstås ibland, att kristendomen skulle betrakta sexuallivet med asketiskt fientlig blick. Ingenting kan vara oriktigare, i varje fall om man tänker på evangeliet och den evangeliska kyrkan. Men för kristen livssyn står det orubbligt fast, att ett sexualliv, som lösgöres från troheten och det personliga ansvaret, är undermänskligt. Därför kan kristendomen aldrig frångå den ståndpunkten, att sexuallivet har sin plats inom äktenskapets ram. Endast så kan dess höghet och renhet bevaras. Jag kan gå ett steg längre. Där sexuallivet undandrages personlighetslivets kontroll, sådan denna kan och skall utövas inom

äktenskapet i ansvar för hemmets och familjens gemenskap, där ta de demoniska makterna snabbt herraväldet. Det demoniska är just det undermånskliga, som från själens dolda källarrum ständigt vill sticka upp huvudet för att dirigera livsföringen. Den mänskliga livskampen kan sägas bottna i denna ständiga spänning mellan det personliga och det demoniska. Denna spänning har intensivt upplevts och tolkats av de stora diktarna, sådana som Dostojevski, Ibsen och Strindberg. Den har emellertid aldrig tecknats med så dramatisk kraft som i evangeliets berättelser om Jesu kamp mot de onda andarna.

Västerländskt samhällsliv av i dag är våldsamt invecklat i denna kamp. Den fortskridande sekulariseringen har slagit vapnen ur händerna på personlighetslivets försvarare och därigenom jämnat vägen för demonerna. Detta är den ödesdigra situation, där vi nu stå. Den fantastiska förstörelsen av kulturvärden är en reflex av den förstörelseprocess, som pågår i själarnas värld. En kuslig aktualitet har kommit över de apostoliska orden, att vi inte föra en strid mot kött och blod, utan »mot furstar och väldigheter och världshärskare, som råda här i mörkret, mot ondskans andemakter under himlarymderna».

Mot denna bakgrund blir det ökad vikt över frågan efter det *kristna* samhällslivets innebörd och möjligheter. Vad menas med ett kristet samhällsliv? En hastig blick på tvenne motsatta ytterlighetsståndpunkter, som båda förbise väsentligheter i den kristna samhällssynen, kan hjälpa oss fram till klarare linjer.

Den första kan karakteriseras med namnet William Penn. Enligt denna skall evangeliet göra tjänst som ett slags grundlag för den offentliga sammanlevnaden. Direkt ur evangeliet hämtas vissa »principer», som skola omsättas i sociallagstiftningen: demokrati, tolerans, humanitet, pacifism o. s. v. Hos oss ha dessa tankar stundom förts fram av Förbundet för kristet samhällsliv. — Ståndpunkten har ett sken av riktighet; sådana tankar finnas verkligen i evangeliet och ha därifrån kommit in i det västerländska samhällslivet. Men man har ofta förbisett, att detta icke skett och icke kan ske på den direkta väg, som här förutsättes. Evangeliet (t. ex. Bergspredikan) och statslivet kunna nämligen icke bringas in under en gemensam nämnare; de tillhöra olika livssammanhang, som endast i skärningspunkterna komma i kontakt med varandra. I ena fallet är det fråga om betingelserna för ett personligt gemenskapsliv i kärlekens tecken, i andra fallet

gäller det att reglera de yttre förhållandena mellan enskilda och folkgrupper, varvid maktmedel äro oundvikliga. Därför består alltid mellan kristendomen och statslivet en viss inre spänning, som kommer till uttryck exempelvis i det olösliga problemet om kristendomens ställning till bruket av militära maktmedel. Kristendomens egen sociala skaparkraft är icke inriktad mot staten, utan mot kyrkan. Endast indirekt, d. v. s. via kyrkan, får evangeliet betydelse även för statslivet. Jag återkommer strax till detta.

Den andra ytterlighetsståndpunkten gör gällande, att kristendomen ingenting har med »politik» (det borgerliga samhällslivet) att skaffa. Den är enbart en hjärtats angelägenhet. För en kristen människa är det därför angeläget att i största möjliga utsträckning isolera sig från statslivet och dess uppgifter. — Ståndpunkten är begriplig med hänsyn till den nyss påvisade spänningen mellan evangeliet och statslivet. Likväl kan den icke godtagas av den kristna socialietiken. Den förbiser nämligen, att det kristna livet dock skall levas i den värld, där vi som människor äro inställda. En kristen är medborgare i två världar. Hans tillhörighet till gudsriket dispenserar honom icke från ansvaret för *denna* världen och dess ordningar. Där finns nämligen hans *nästa*, som han fått till uppgift att tjäna. Isolering från det borgerliga samhällslivet betyder minskade möjligheter att skapa gynnsamma förutsättningar också för den personliga sammanlevnaden.

Den genuint kristna samhällssynen har intet med dessa båda ytterligheter att skaffa. Den ligger icke heller — som ett slags kompromiss — någonstans mitt emellan. Den har egenartade förutsättningar och konsekvenser.

Som allmännaste förutsättning kan anges, att allt kristet samhällsliv vilar på existensen av *den kristna kyrkan*. Det är viktigt att härvid hålla fast, att kyrkan i sig själv är en religiös och icke en politisk storhet. Bland alla de frestelser, som komma att möta kyrkan nu under efterkrigstiden, är kanske ingen farligare än politiseringens, då kyrkan lockas att identifiera sig själv med ett visst politiskt program. Vi ha sett exempel på detta i diktaturstaterna, där man gjorde kraftiga och delvis lyckade ansträngningar att inordna kyrkan i det politiska systemet. Motsvarande risker saknas ingalunda i demokratierna; det har mer än en gång sagts, icke utan en hotfull underton, att kyrkans framtid hänger på att den klart och tydligt engagerar sig för de demokratiska idéerna. Detta kan låta ganska bestickande. På frestelsens berg, med »alla riken i världen» utbredda för sina ögon, måste emeller-

tid kyrkan nogsamt minnas sin Herres ord i en liknande situation: »Herren, din Gud, skall du tillbedja, och honom allena skall du tjäna.» Tappar kyrkan i ett slikt läge bort sin egen linje, innebär detta, att hon förlorar sin själ. Därmed blir hon oförmögen att göra en *verklig* insats i samhällslivet.

Vår utgångspunkt måste vi alltså ta i kyrkan såsom det av evangeliet — d. v. s. av Jesu Kristi Ande — skapade samfundet, uppbyggt på Ord och sakrament. Från denna utgångspunkt är det, som kristendomens möjligheter att påverka samhällslivet måste bedömas. Låt mig här till sist i fyra punkter söka sammanfatta förutsättningarna för ett »kristet samhällsliv».

1. Ett kristet samhällsliv förutsätter, att *staten är intresserad av en fritt verksam kyrka*, som inifrån får genomsyra folklivet. Den yttre organisationen av förhållandet mellan stat och kyrka — otaliga mellanformer mellan ett extremt statskyrkodöme och en radikal frikyrka äro tänkbara — är icke betydelselös, men dock av sekundär vikt. Huvudsaken är, att kyrkan icke bindes eller hindras i sin religiöst bestämda uppgift. Där detta sker, och det *kan* ske icke endast i en diktaturstat, utan också i en demokrati, betyder det, att staten eller någon makthavande riktning inom densamma ställer sin auktoritet mot kyrkans, när det gäller förhållanden i själarnas värld. Därmed öppnas slussarna för den demoni, som vi förut sett exempel på.

2. *Kyrkan skall fungera effektivt.* En ineffektiv kyrka, d. v. s. en kyrka, som inte når fram till människorna med sitt budskap, upphör icke därför att vara kyrka. Hon har de inre kvalifikationerna, så länge hon är uppbyggd på Ord och sakrament, men hennes möjligheter att påverka samhällslivet bli beskurna. Här skymtar kärnan i kyrkoproblemet av i dag. Vår kyrka är knappast effektiv, och därför betyder hon dessvärre icke så mycket i folklivet, som önskvärt vore. Hur detta problem skall lösas är en fråga, vid vilken jag här inte ens kan snudda. Men den måste ständigt oroa var och en, som på ett eller annat sätt har ansvar för kyrkans liv och verksamhet.

3. Kyrkans anspråk på staten är primärt, att den *håller rätten vid makt*. Ett kristet samhällsliv är därför möjligt endast som *rättssamhälle*. Det är av detta skäl och inte på grund av några politisk-ideologiska överväganden, som kyrkorna i gemen kommit i så starkt motsatsförhållande till diktaturerna. Där en diktators godtycke ersätter rätt och rättfärdighet, där ha betingelserna för ett kristet samhällsliv avskurits vid roten. Men det måste strax

tillfogas, att demokrati inte i och för sig innesluter någon garanti mot rättskränkningar. Den enda garantien häremot är, att statens ledning, den må vara av ena eller andra beskaffenheten, obetingat böjer sig för rättens majestät. Och det betyder i realiteten, att rättsordningen i sista hand återföres på en gudomlig vilja och auktoritet. Det är kanske överflödigt att tillfoga, att därmed inte menas vilken »gudomlig» vilja som helst. För vår del kan det endast vara fråga om den Gud, som i Kristus tillfullo gjort sig känd såsom rättens och rättfärdighetens Gud.

4. *Kyrkans religiösa förkunnelse skall framföras och mottagas med hänsyn till evangeliets alla etiska och sociala konsekvenser.* Jag har förut betonat, att kyrkans budskap skall vara religiöst och ingenting annat. Det är emellertid angeläget att göra klart för sig, vad som i själva verket menas med detta. T. o. m. diktatorerna ha stundom förklarat sig respektera kyrkan, under förutsättning att den inte överskrider den religiösa gränslinjen. Här tycks dock ha rått en ganska besynnerlig uppfattning av det religiösa innebörd. Det förefaller, som om man i religionen blott ville se en menlös, känslomässig stämning, som just ingenting har med det praktiska livet att skaffa. En värre vanföreställning kan knappast tänkas, åtminstone då det är fråga om den *kristna* religionen. Den är sprängfylld av etiska och sociala motiv, som på varje punkt appellera till vilja och handling. Och det bleve ett mycket stympat evangelium, som förkunnades, om dessa motiv inte få komma till sin rätt.

Kyrkans förkunnelse har ett konkret ärende till varje människa. Det ärendet gäller personlig omvändelse och frälsning, men det gäller också bestämda uppgifter i samhällslivet, vilka alla ytterst syfta åt samma håll: tjänst åt nästan, medmänniskan. Det säger sig självt, att dessa uppgifter icke kunna lösas enbart i de trängre personliga förhållandena; de förutsätta också vissa anordningar i samhällslivet och i förhållandena mellan människorna över huvud. För den som förstätt något av det nästa-kärlekens patos, som är den kristna etikens kärna, kan det alltså aldrig bli något problem, om t. ex. en kristen människa kan ägna sig åt politik eller ej. Det är hans kristna plikt att göra det, om han därigenom anser sig bäst kunna tjäna sin Herre bland sina bröder i världen.

Här skulle nu de omfattande frågorna om en kristen socialetik rullas upp. Hur skall ett samhällsliv arrangeras, som skall kunna göra anspråk på att vara ett *kristet* samhälle? Om detaljer måste självfallet delade meningar råda, men principen står fast. Den

yttre sociala strukturen får inte lägga hinder i vägen för, utan fastmer underlätta för människorna att fostras till personligt ansvar för varandra och för den gemenskap, innanför vilken ett personlighetsliv kan växa och utvecklas. — Alla enskildheter måste jag gå förbi.

Det vore frestande att till sist åtminstone söka antyda konsekvenserna för den internationella sammanlevnad, som nu efter kriget måste byggas upp. Det skulle dock föra oss för långt. Så mycket är tydligt, att straff- och vedergällningspolitiken helt måste bannlysas ur folkens samliv, om världen skall få en framtid. Enskilda brottslingar må straffas efter klara rättsnormer, men folken skola inte straffas, utan hjälpas tillbaka in i gemenskapen. Här ha segrarmakterna ett väldigt ansvar. Dessvärre finns det anledning att säga ifrån, att de ännu inte visat några tydliga tecken till att ha besinnat detta ansvar.

Än betänkligare är, att liknande tendenser alltjämt spåras inom stora grupper av vårt eget folk. Man varnar titt och tätt för en kristen »medlidandeskampanj», som skulle krasa kastanjerna ur elden för krigsförbrytare av olika slag. Jag är fullt på det klara med att efterkrigstidens problem inte kunna lösas i sentimentalitetens tecken. Till sist kan det inte heller bli fråga om något medlidande i annan mening, än att vi alla äro »medlidande» i världens framtidsöde. Men detta medlidande får inte vara enbart passivt. Som kristna människor äro vi här liksom i alla andra avseenden inställda i den livsavgörande kampen — kampen mellan Kristus och demonerna. Ve oss och ve världen, om vi svika i den kampen.